

280. Van Dale, de letter D (1)

1. De uitdrukking 'cui bono' betekent: 'waartoe dient het?'. De Cullinan is de grootste edelsteen ooit gevonden. Een culotte is een kniebroek (korte broek). Van de sansculottegemeenschap was sprake tijdens de Franse Revolutie. De 'culte de moi' is een soort egotripperij. Het cumbia is een Colombiaanse dans. Voor 'met een boekje in een hoekje' kent het Latijn de uitdrukking 'cum libello in angello' (' in angello cum libello'). De Curaçaoënaar dronk een curaçaoetje. Moest je D66 en DA91 (Surinaamse politieke partij) nu met een apostrof schrijven? Domina (afkorting: da.) Leentfaar ging voor in de dienst. De uitroep 'ja, dáág' slaat elke discussie dood.

2. In zijn daagse, doordeweekse, plunje nam hij daags twee eetlepels. Schrijf je eerdaags of eerstdaags? Het kan nog net, het is tot daar aan toe. Bewijsrecht is het geheel der rechtsregels betreffende de bewijsmiddelen en de daaraan toe te kennen kracht. Dat je daaraan meedoet, die volksverlakkerij! De daaraanvolgende week ging hij het daaropvolgende (afkorting: dov.; of is 'eropvolgende' beter?) probleem te lijf. Daarbenevens was hij blut. Jij moet daarbuiten blijven. Dit punt wordt daargelaten. In volkstaal zeg je daaro in plaats van daarzo. Hij was daaropuit (eropuit), hij ging daarop in (erop in) en liep daarop af (erop af). Het dacron is een sterke kunststof. De daedalische kunst is van voor Christus. Dafnia's zijn watervlooiën. Op de dag des Heren ging Kortjakje naar de kerk.

3. De diefstal is onverwacht aan de(n) dag gekomen. Het was een kwestie van dag-zeggen-met-het-handje. Zeg dus maar dag met je handje. Op 1 mei vieren we de Dag van de Arbeid (de eenmeiviering). Een dagbroer kun je eten. Eofilatelie is dageraadfilatelie. We hebben maar een dag-en-nachtslot aan laten brengen. De daging rendang is een Indisch gerecht. Een plat du jour is een dagschotel. De dahlia is een samengesteldbloemige sierplant. Ken je het werkwoord 'daguerreotyperen'? De daikon heeft een sterke radijssmaak. De Dáil (Éireann) is de kamer van afgevaardigden in Ierland. Geef mij na die droge daisy maar een lekkere daiquiri!

4. De charlatan zei: "Met mijn groteteennagelschimmel gaat het al beter." Dadel heeft een raar meervoud: fijtedalen zijn gekonfijte dadels. Het is kiezen of delen: graag of geel (gewestelijk voor geheel) niet. De dalles was de man met de dalmatiër (dalmatiner, Dalmatische hond) aan te zien. De daltonschool bood geen remedie voor het daltonisme. Het bijvoeglijk naamwoord bij Damascus is Damascener. Dandineren is de dandy uithangen. De Dannebrog is de Deense vlag. In het café dansant vond een soirée dansante (dus niet zo maar een soiree) plaats. Hij ontsprong de dans, de danse macabre.

5. Danser sur un volcan, deed de BP-topman dat op zijn jacht, terwijl de ramp zich verder voltrok? De dansziekte is de chorea. De dansluiting is genoemd naar Danmark. Het Dari is een Iraanse taal. In de darkroom klonken darkwave (Jaarboek 2007) en dark metal (Jaarboek 2008). Het prikkelbaredarmsyndroom is een darmaandoening. Een ileus is een darmafsluiting. Een darmfistel is een stercorale fistel. De darmscopie is de coloscopie. De darwintulp is meestal lichtpaars. Dartbord, dartsbord en dartboard zijn synoniemen. Een dasymeter is een toestel om de veranderingen in dichtheid van de lucht te meten. Hij was bezig met ditjes-en-datjes.

6. De datcassette is genoemd naar 'dat' (digital audio tape). Hij denkt alleen aan van dattum. De afkorting van daaraanvolgend is dav. en de afkorting van daaraan voorafgaand d.a.v. Het klein Davidje genoot van de david-en-goliathverhalen. Was hij maar een ster als David (nee, geen david(s)ster, Jodenster). Zijn vader liet op zee de davits neer onder het davvenen dat ze het maar mochten overleven. De beursindex van Frankfurt is de DAX. De backpacker had zijn daypack om. Het DDT is dichlorodifenyiltrichloorethaan. Op 6 juni 1944 beleefden we D-day. De brief was de dato (afkorting: d.d.) 8 april 1879. Een dcc-recorder dankt zijn naam aan: digitale compact cassette. Een dbms is een databasemanagementsysteem. Een dbc is in Nederland een diagnose-behandelcombinatie. De afkorting van decibel is dB.

7. Als je de alieno liberalis bent, ben je vrijgevig met het goed van een ander. Ik heb dat van horen zeggen, de audito. Een débarcadère is een aanlegplaats. De debije is een maat voor het elektrisch dipoolmoment van een molecule. De mensen kankerden op De Bilt. De déblai is de uit te graven grond (antoniem: remblai). Het débouché is het afzetgebied. Debraileren is uit brailleschrift in gewoon schrift overbrengen, debrayeren is ontkoppelen. Het debris is ruimteafval, het débris is puin. Wat is het verschil tussen een debitant en een debutant?

8. Hij zei het me de but en blanc, op de man af. Deca's of een decaatje (decafeïné) drink je in België. In Nederland krijg je decaf, decafé of decafeïne. Dekenaar en decanaat betekenen exact hetzelfde. Een decastère is tien kubieke meter, een decamegajoule 10 miljoen joule. De Damslaper en de damspeler speelden een damtweekamp. Damar kennen we naast damarverniss ook als 'dame de la marine'. De Dagster is de koperen ploert. De bon augure is een goed voorteken zijnde, de bon coeur is van harte, de bonne grâce is goedschiks en de bonne foi is te goeder trouw. De labyrintgraver op Kreta was Daedalus. Het Dakota is een indianentaal.

9. De dalasi is de munteenheid van Gambia. De afkorting van daarentegen is d.e.t. Deceptio visus is gezichtsbedrog. Artikel vijf decies is hier duidelijk over. De getuigen à charge en à decharge zouden elkaar het liefst te lijf gaan. De déchéance is het verval van een recht. De laatste penalty was decisief. De déclaration des droits de l'homme is de verklaring van de rechten van de mens. Daar zaten ze dan aan lagerwal: declassé Piet en declassée Marie. Decolleteren is zich met decolleté kleden. Ze namen de beslissing de concert. Bij data is comprimeren zippen en decomprimeren unzippen. Hij handelde de coutume, naar gewoonte, en de credulitate, volgens overtuiging. In de wiskunde is een deductio ad absurdum, een bewijs uit het ongerijmde, populair. We bekijken de situatie de die in diem (in diem), van dag tot dag.

10. De deejay is de diskjockey (afkorting: dj). De wereld is een pijpkaneel, elk zuigt eraan en krijgt zijn deel (of: maar krijgt niet veel). De deellijn is de bissectrice. Deeltijdse werkzaamheden zijn parttimejobs. De vutter genoot deeltijd-VUT. Gelukkig trad er de-escalatie op tussen hem en de veile deerne (de lichtekooi). Via dieplinken (deeplinken) werd duidelijk wat 'deep throat' inhoudt. De default is de standaardwaarde. De defensiewoordvoerder was tevens Defensievoorzitter. Bij deflexie gaan buigingsuitgangen verloren. Defrienden (Jaarboek 2010) is ontvrienden. Ik heb hem wel degelijk gewaarschuwd. Dat bracht ons van de regen in de drup, de fumo ad flammam. De arrivé (man) en de arrivee (vrouw) deden samsam.

11. De dégénééré (man) en de dégénéérée (vrouw) leden samen. Het vlees was de haut goût, sterk gekruid. Het dégras is afvalvet uit leerlooierijen. Het tafereel was degoutant; vol degout keek ik ernaar. Decamperen is de plaat poetsen (oorspronkelijk: het kamp opbreken). Een defectief werkwoord heeft niet alle vormen of tijden (voorbeeld: dakdekken met alleen onbepaalde wijs). Hij haalde het Dei gratia. Aanwijzende voornaamwoorden zijn deiktische pronomina. De deïficatie van de stervoetballer was ergerniswekkend. De fout werd de industria (expres, ex industria) gemaakt. De deining golfde door de rijen. Een dejeuner is een lunch, een déjeuner sur l'herbe een picknick, een déjeuner dinatoire een uitgebreid koffiemaal dat een middagmaal vervangt en een déjeuner à la fourchette een lunch waarbij vlees of vis gebruikt wordt.

12. Een déjà vu wordt ook aangeduid met paramnesie of fausse reconnaissance. Je kunt je maar beter gedeisd houden. Zie voor deixis het woordenboek. Een dekabrist is een decembrist. De flap wordt uit de sloot en op de kant gehaald. Deklerikaliseren is opschuiven richting leken. Piet was de Nederlandse délégué, Marie de Franse déléguée. Was de rechtbankuitspraak de lege ferenda of de lege lata? Het délai is het uitstel van een termijn.

Rein Leentfaar